

АКТУАЛНО
CURRENT

НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВА ЦЕННОСТНА СИСТЕМА НА СЪВРЕМЕННОТО ГЛОБАЛНО ОБЩЕСТВО

Ридван Ахмед Зант

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Разглеждайки глобализацията като нова социална революция на съвременното общество, възниква необходимостта от нова ценностна система. С отчитане правата на всяко човешко същество за достоен живот е необходимо да се формулира модел от ценности върху принципите на цивилизовано изкуство на общуване в глобализиращото се общество, в което личността трябва да носи своята лична отговорност пред бъдещето на човечеството в съвременния глобализиращ се свят, в който силата не трябва да замества правосъдието. Моралният облик на този свят би следвало да бъде поставен върху основите на свободния търговски обмен на стоки, технологии, наука, знание, информация между всички народи и хора и би реализирал идеята и философията за глобализацията на човечеството като перспектива за развитието на обществото и на човешкия род.*

Ключови думи: *глобализация, социална революция, ценностна система, търговски обмен, знание*

Предизвикателството пред глобализацията, традиционните държави и свръхзнаещите индивиди е да се открие здравият баланс между запазване на чувството за идентичност, общност, нация като символ на самоуважение и принадлежност към дом и род и тежкия сблъсък с неимоверно бързия и променящ се модел на обществото като икономика, култура и отношения между хората. Бъдещето на глобализацията ще зависи от постигането на този баланс. Това налага извода, че човечеството се нуждае от нова система от ценности, която да търси верни отговори на сложните въпроси за формиране на нов мироглед, нов начин на общуване, нов начин на мислене и възприятие.

Приемайки, че неповторимата и вечна човешка душа е частица от вселенския божествен дух, се признава индивидът като личност. А на всяка личност е необходимо да се отдадат достойнство и права. Възникването на концепцията за правата на човека води до идеята, че човек сам по себе си има морална стойност и човешкият живот има морална цел, а не животинска.

В днешното глобално общество, изхождайки от теологията и философията и приемайки божественото право с другите да се отнасяме така, като искаме те да се отнасят към нас, дори когато поведението и действията им не отговарят на този идеал, е необходимо да се формулира и формира модел от ценности, които да откликнат на новите общочовешки нужди.

В „Наръчник за обучение по правата на човека за младежи“ на Съвета на Европа са

посочени най-значимите от човешките права, които излизат на преден план в светлината на глобализацията:

- Правото на достойнство и липса на дискриминация, противопоставяне срещу лоши условия в областта на здравеопазването и безопасността за работниците в развиващите се страни;
- Правото на здраве, храна и подслон, нетолериране поставянето на търговски бариери пред развиващите се страни или чрез закупуване на обработваема земя в африканските и азиатските страни за производство на експортни култури или биогорива;
- Правото на работа, изключване на възможността за предислокация на промишлеността към страни с по-евтина работна ръка, където могат да се поставят по-ниски социални стандарти;
- Правото на живот, остро противопоставяне на търговски споразумения, които възпрепятстват хората в бедните страни да имат достъп до лекарства;
- Правото на притежаване на собственост, нетолериране отнемането на имущество, свързано с големи инфраструктурни проекти като язовири или тръбопроводи;
- Правото на здраве и здравословна околна среда чрез предотвратяване на концентрацията на опасните отпадъци в развиващите се страни или чрез липсата на международен консенсус за действията по отношение на промяната в климата, които да се предприемат от правителствата;
- Правото на индивида срещу вредните форми на работа и експлоатация, насочено към правителствата, толериращи вредните форми на работа, за да не изгубят интереса на чуждите инвеститори;
- Правото на местните хора на собствена култура и развитие чрез възпрепятстване на обезлесяването и силното замърсяване, което разрушава районите, в които местните общества са живели, промишлената експлоатация на техните земи и експроприацията.

Разглеждайки определения за върховен и вечен символ на свободата и основополагащия за възникването на свободното съвременното общество документ Магна Харта, можем да кажем, че само отделни части звучат в съответствие с моралните норми за свобода на личността, като:

Глава 39: „Никой свободен човек няма да бъде залавян, затварян или лишаван от собственост, или свободи, или от свободно купуване, или да бъде обявяван извън закона, или изпращан в изгнание, или разорен по някакъв друг начин, нито ще тръгнем или изпратим срещу него, освен по законната присъда на равните нему или по закона на земята“.

Глава 40: „На никого няма да продаваме, на никого няма да отказваме или забавяме право и справедливост“.

Но в хартата се говори и за васално покорство, стражи, права на феодала и управителите на имения, които от днешно време изглеждат доста анахронично. По своята същност хартата представлява договор на краля с английските барони и гарантира съблюдаване на определени права и привилегии на свободните съсловия: църквата, бароните и търговците. Тя е част от традицията на феодални договори, с които кралят дарява феодалите с права и привилегии. Великата харта е анулирана от Джон Безземни още в годината, в която е подписана, но впоследствие е потвърдена от кралете Хенри III, Едуард I и Едуард II. Магна Харта е почти забравена през XV и XVI в., но изиграва значителна роля в Английската революция, където е използвана от парламентарната опозиция, за да обоснове правото да се контролират действията на краля.

Американските законодателни актове: Декларацията за независимост от 1776 г.,

Конституцията на Съединените щати от 1787 г. и Хартата за правата на човека от 1789 г. са по-радикални и по-амбициозни като документи, разглеждащи отношенията към свободата на личността. Текстът на Декларацията за независимостта: „Ние смятаме за очевидна истина, че всички хора са създадени равни, че са дарени от Създателя си с известни неотменими права“, безспорно е документ, касаещ разширяването на индивидуалната човешка свобода. Но е необходимо да се отчете фактът, че тези документи са били възприемани дълги години като съвместими с робството и са осигурявали и контролирали властта на федералните институции.

Тенденцията да се обобщават естествените или човешките права, които предшестват и не зависят от определени закони, се заражда в революционна Европа. Парадоксалното е, че колкото по-амбициозни и всеобхватни се приемат естествените права, толкова по-голяма е вероятността свободите да се погубят. Това в пълна сила може да се отчете във френската Декларация на правата на човека и гражданина от 1789 г. Документът започва със странно и некоректно от историческа гледна точка твърдение: „Невежеството, пренебрежението и презрението към правата на човека са единствените причини за обществените злини и корупцията в правителствата. Свободата предполага да можеш да правиш всичко, което не вреди на другите. Така упражняването на естествените права от всеки човек е само в онези граници, които гарантират и на другите членове на обществото, че ще се радват на същите права. Границите могат да бъдат определени със закон“. Според документа „законът е израз на обща воля“. Декларацията е неубедителна и логически объркваща. Революционна Франция се превръща в кървава тирания на практически неограничена централна власт и дефицит на личностна свобода. От всичко това бащата на консерватизма Едмънд Бърк заключава: „Абстрактното съвършенство на естествените права е техният практически дефект“.

В преамбюла на Хартата на ООН от 1945 г. пише: „Ние, народите от Обединените нации, сме решени да потвърдим вярата си във фундаменталните права на човека, в достойнството и ценността на човешката личност, в равните права на мъжете и жените, както на нациите, големи и малки...“. Но според хартата няколко суверенни държави, а не някакъв международен орган упражняват власт в своите граници, законната намеса е крайно ограничена, а истинският контрол се упражнява от няколко велики сили. Тези широкообхватни декларации и трактовки и ограничените възможности за прилагането им са характерни за международните разисквания по правата на човека в последните 80 години. През 1948 г. е приета Всеобщата декларация за правата на човека от Общото събрание на ООН. Декларацията провъзгласява:

Член 22 „Права“, „Социална сигурност“;

Член 23 „Право на труд и на защита срещу безработица“;

Член 24 „Правото на почивка и свободно време“;

Член 25 „Правото на жизнен стандарт, съвместим със здравето и благополучието на индивида и неговото семейство“.

Този документ декларира, че изброените прекрасни „цели“ се обявяват за „права“, като се пренебрегва фактът, че прилагането зависи от обстоятелствата и от готовността на една група хора да понесат социалната тежест за сметка на друга група. Отчитайки тези недостатъци, проф. Мери Ан Глендъл в своя лекция от 2000 г. заключава: „Всеобщата декларация изиграва скромна, но не незначителна роля за поддържане жив духа на свободата. Затова тя трябва да бъде приветствана“.

Последвалите конвенции на ООН, свързани с правата на човека, са:

1952 г. – Политическите права на жените;

1965 г. – Расовата дискриминация;

1966 г. – Икономическите, социалните и културните права;

1966 г. – Гражданските и политическите права;

1979 г. – Дискриминацията на жените;

1984 г. – Мъченията;

1989 г. – Правата на детето.

В началото на новото хилядолетие се дефинираха „Десетте принципа на Глобалния договор на ООН“ :

Принцип 1: Бизнесът трябва да подкрепя и уважава международно признатите права.

Принцип 2: Да се гарантира, че компаниите не са съучастници в нарушения на човешките права.

Принцип 3: Бизнесът следва да приеме свободата на сдружаване и ефективно признаване на правото на колективно договаряне.

Принцип 4: Елиминиране на всички форми на принудителен труд.

Принцип 5: Ефективно изкореняване на детския труд.

Принцип 6: Елиминиране на дискриминацията по отношение на наемането на работа и заетостта.

Принцип 7: Бизнесът трябва да подкрепя превантивния подход към екологичните предизвикателства.

Принцип 8: Приемане на инициативи за стимулиране на по-голяма екологична отговорност.

Принцип 9: Стимулиране на развитието и разпространението на екологични технологии.

Принцип 10: Бизнесът трябва да работи против корупцията във всичките ѝ форми.

Създаването и прилагането на тези документи, отразяващи международната загриженост за правата на човека в съвременния свят на глобализация, изискват международен ред, основаващ се на суверенни държави, чиито правителства носят отговорност за прилагането им.

По повод изказване на президента Доналд Тръмп на срещата на Г-7 в Биариц, Франция, от август 2019 г. и преди всичко речта му пред Общото събрание на ООН през септември 2018 г. в международната и българската преса бяха публикувани мнения на политически анализатори, че с изказването си президентът Тръмп е обявил края на глобализацията със своето ключово послание в словото си: „Отхвърляме идеологията на глобализма и прегръщаме идеологията на патриотизма“. По този повод във вестник „24 часа“ журналистът Валери Найденов пише: „Големият сюжет на срещата в Биариц, а и на предишната в Канада е Тръмп срещу всички останали. Всъщност сблъсъкът е между новия протекционизъм на САЩ и агонизиращия глобализъм, към който като удавници са се вкопчили европейските лидери. Засега глобализаторският елит като по чудо се задържа на повърхността, но очевидно е изоставен от светлото си бъдеще“. В сайта Liberta.bg е публикувано: „Изказването на Доналд Тръмп пред Общото събрание на ООН отразява цялата двойственост както на персонажа, така и на днешната роля на САЩ в света, то е свързано с възгледите му за глобализацията, на които остана верен и в речта си пред Общото събрание на ООН“.

Тези и подобни политически коментари и анализи отхвърлят разбирането, че глобализацията не зависи от една личност, от една държава. Както и че глобализацията е едно от най-хубавите неща, които са се случили на човечеството, за което са бленували и мечтали такива светли личности като Еразъм Ротердамски, Толстой и др. Нима можеш да спреш интернет и първата човешка необходимост – общуването, както и желанието на човек да търси и открива по-добро съществуване и смисъл в живота си. В книгата „Лексус и маслиновото дърво“ Томас Фрийдман споделя: „Чувствата ми към Глобализацията много повече наподобяват отношението ми към изгрева, харесва ми, че слънцето изгрява всяка сутрин. Това носи повече добрини, отколкото злини. Но аз не бих могъл да променя

ситуацията. Глобализацията е една огромна, прекрасна магистрала, но за съжаление от време на време по нея се движат и хора с недобри и нечисти намерения“.

Човечеството изживява поредната своя техническа революция и свързаната с нейните достижения Глобализация. За съжаление, то не открива съответстващи на новите реалности морални норми. В книгата си „Защо вярвам в Бог“ авторът Симеон Попов се спира на един исторически момент, в който се прави опит да се премахне вярата в Бог. По време на Великата френска революция материалистическите учения на Холбах почнали да се осъществяват на дело. Безбожието взело връх. Общинските съветници на Парижкото кметство предложили да се премахне християнството и да се замени с поклонение на Разума. „Природата и Разумът – това трябва да са нашите Богове“. На 10 ноември 1793 г. в църквата „Парижката Света Богородица“ бил учреден тържествен празник на Богинята на Разума. За Богиня на Разума била определена знаменитата тогава актриса Майляр. Облечена в бели дрехи, синя мантия, червен калпак, в триумфална колесница, тя била заведена във френския Конвент, където била приета от председателя в името на френския народ. Водачите на Франция бързали да поднесат на новата Богиня почитанията си. С Бога било свършено. Но не и с историята, която продължила своя закономерен ход. За 90 години Франция била разтърсена от 13 революции. Половината от децата в Париж били незаконородени. Повече от 500 хиляди французи намерили смъртта си под гилотината. Десетки хиляди деца били намерени, захвърлени в каналите. Петнадесет години след прочутия 10 ноември 1793 г. лекар от Неапол бил извикан да даде помощ на умираща жена. На тавана на една кръчма той намерил същество, загубило човешкия си вид. Върху гнила слама лежала жена, обвита в нечисти дрехи. По лицето ѝ имало следи от минал разюздан живот. Смярката и гледката предизвикали у лекаря дълбоко отвращение и искрено съчувствие. „Коя сте Вие?“ – попитал той. „Аз бях богинята на разума“ – прошепнала с последни сили издъхващата.“

Според редица социологически изследвания е налице огромен проблем:

- Рекламите са по-познати от Десетте божи заповеди и седемте смъртни греха;
- Моловете са новите култови места и приемаме, че пазаруването е посещение за развлечение;
- Лошото отношение към човека е оправдано, щом има печалба;
- Дългът не ни безпокои, щом купуваме ненужни стоки и ходим на почивка на кредит;
- Съдим за човек най-вече по автомобила, който управлява.
- Парите са се превърнали в новата религия;

През лятото на 2019 г. в Лос Анджелис на специална пресконференция режисьорите Франсис Фред Копола и Мартин Скорсезе се обявяват за прочистване на филмовите продукции и киноиндустрията от един нов вид свръхгерои. Тези супер велики, красиво нарисувани комиксови герои безапелационно и със замах с изваяните си мускули спасяват цялото човечество от поредната чудовищна заплаха, пред която са се оказали Земята и светът. Такива свръххора биват насаждани и налагани като нови Богове в политиката, бизнеса, културата и обществото като съществен елемент от деградацията евтин популизъм на съвременното и кризата за силни личности.

Съвременната глобализация в света на свръхмодерните технологии, средствата за комуникация, свободния начин на общуване, възможността за пътуване поражда въпросите относно моралните принципи, заложили в нравствените устои на всяко общество. Според Виктор Юго: „Материалният свят се крепи на равновесието. Моралният – върху справедливостта“. Именно нарушеното равновесие в материалния свят и компрометираният баланс на етичните категории на морала чрез налагането на нови божества – пари, материалните ценности, с които се създава новата свръх потребителска култура, както и широко рекламирани лица от политиката, шоубизнеса, културата, на които се придава

божествен ореол, променят моралните норми и устои на отделния индивид в глобалното общество.

В съвременното глобално, демократично и свободно общество ограничаването властта на управляващите и защитата на законните човешки права могат да са резултатни, когато не се допуска двусмислие и колебание при прилагането им и се основават на съответната историческа потребност и морална нужда на обществото. В своята реч в Ню Йорк от 1 септември 2001 г. британският министър на финансите Гордън Браун предлага „Нова конституция на глобалната икономика“. Тази нова конституция би трябвало да се създаде върху принципите на политическата култура, в която всяко човешко същество има своята абсолютна морална стойност, която всяка власт трябва да уважава. Принципите да са на основата на цивилизовано изкуство на управление в глоболизиращото се общество, в което управляващите трябва да носят отговорност пред бъдещето на човечеството в съвременния глоболизиращ се свят, в който силата не трябва да замества правосъдието. Свят, в който свободният търговски обмен на стоки, технологии, наука, знание, информация между всички народи и хора би реализирал идеята и философията за глоболизацията на човечеството като перспектива за развитието на обществото и на човешкия род.

„Конституциите – споделя в Маргарет Тачър – трябва да се пишат върху сърцата на хората, не само върху хартия“ .

Според вицепрезидента Ал Гор: „Модерните времена доведоха до конфликт между мозъка и тялото в хората, между човека и природата. Създаде се нов вид пристрастеност, цивилизацията се е пристрастила да изконсумира докрай Земята. Ако не намерим начин драстично да променим цивилизацията и начина на мислене за отношенията между хората, между човешкия род и земята, децата ни ще наследят пустиня“.

Ето защо е необходима нова глобална конституция, отразяваща променящите се потребности на индивида, която да бъде написана на хартия и в сърцата на хората, но и осмислена в съзнанието на човека.

ЛИТЕРАТУРА

- Джоузеф Шумпитър** (1883–1950). Available from: <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Schumpeter.html>.
Европейска централна банка, официален сайт <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.bg.html>.
Европейски съюз, официален сайт https://european-union.europa.eu/index_bg.
Международния валутен фонд, официален сайт, <https://www.imf.org/en/Home>.
Попов, Симеон (2019). *Защо вярвам в Господ?* София: „Нов човек“. ISBN 9789544074029.
Тачър, Маргарет (2005). *Живот и политика*. София: „Слънце“. ISBN 954-742-081-X.
Фрийдман, Томас (2001). *Лексус и маслиновото дърво*. София: „Дамян Яков“. ISBN: 954-527-180-9.
Al Gore (1992). *Earth in the Balance: Forging a New Common Purpose* (London: Earthscan).
Burke, Edmund. *Reflections on the Revolution in France, Select Works of Edmund Burke*.
Gaddis, John Lewis (2005). *The Cold War: A New History*. *Penguin Press*. ISBN 1594200629.
Council of Europe. „Наръчник за обучение правата на човека за младежи“, въпрос: „Как глоболизацията може да се „хуманизира“?
[https://bg.wikipedia.org/wiki/Велика харта на свободите](https://bg.wikipedia.org/wiki/Велика_харта_на_свободите).
[https://bg.wikisource.org/wiki/Декларация на независимостта на САЩ](https://bg.wikisource.org/wiki/Декларация_на_независимостта_на_САЩ).
<https://m.24chasa.bg/mnenia/article/7624332> © www.24chasa.bg.
<https://webcafe.bg/kino/382492432-fransis-ford-kopola-skorseze-e-prav-filmite-na-marvel-sa-zhalki.html>.
[https://bg.wikipedia.org/wiki/Глобален договор на ООН](https://bg.wikipedia.org/wiki/Глобален_договор_на_ООН).

REFERENCES

- Al Gore** (1992). *Earth in the Balance: Forging a New Common Purpose* (London: Earthscan).
Burke, Edmund. *Reflections on the Revolution in France, Select Works of Edmund Burke*.
Council of Europe. „Narachnik za obuchenie pravata na choveka za mladezhi“, vapros: „Kak globalizatsiyata mozhe da se „humanizira“?
Dzhouzef Shumpitar (1883–1950). Available from: [mhttps://www.econlib.org/library/Enc/bios/Schumpeter.html](https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Schumpeter.html).

Evropeyska tsentralna banka, ofitsialen sayt <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.bg.html>.
Evropeyski sayuz, ofitsialen sayt https://european-union.europa.eu/index_bg.
Friydmán, Tomas (2001). *Leksus i maslinovoto darvo*. Sofia: „Damyan Yakov“. ISBN: 954-527-180-9.
Gaddis, John Lewis (2005). *The Cold War: A New History*. Penguin Press. ISBN 1594200629.
Mezhdunarodnia valuten fond, ofitsialen sayt, <https://www.imf.org/en/Home>.
Popov, Simeon (2019). *Zashto vyarvam v Gospod?* Sofia: „Nov chovek“. ISBN 9789544074029.
Tachar, Margare (2005). *Zhivot i politika*. Sofia: „Slantse“. ISBN 954-742-081-X.
[https://bg.wikipedia.org/wiki/Велика харта на свободите](https://bg.wikipedia.org/wiki/Велика_харта_на_свободите).
[https://bg.wikisource.org/wiki/Декларация на независимостта на САЩ](https://bg.wikisource.org/wiki/Декларация_на_независимостта_на_САЩ).
<https://m.24chasa.bg/mnenia/article/7624332> © www.24chasa.bg.
<https://webcafe.bg/kino/382492432-fransis-ford-kopola-skorseze-e-prav-filmite-na-marvel-sa-zhalki.html>.
[https://bg.wikipedia.org/wiki/Глобален договор на ООН](https://bg.wikipedia.org/wiki/Глобален_договор_на_ООН).

NEED FOR A NEW VALUE SYSTEM OF MODERN GLOBAL SOCIETY

Abstract: *Considering globalization as a new social revolution of modern society, the need for a new value system arises. Taking into account the rights of every human being to a dignified life, it is necessary to formulate a model of values on the principles of civilized art of communication in a globalizing society, in which the individual must bear personal responsibility for the future of humanity in today's globalizing world, and in which force must not replace justice. The moral image of this world should be based on the free trade of goods, technology, science, knowledge, information between all peoples and nations and would realize the idea and philosophy of globalization of humankind as a perspective for the development of society and human beings.*

Keywords: *Globalization, social revolution, value system, trade exchange, knowledge*

Ridvan Ahmed Zait, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: r.zait@sugarlandbg.com